

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY ÉS JAVASLAT

Z Á K Á N Y

Régészeti, táji, településszerkezeti és építészeti értékeinek védelmére

Készítette: Dr Fazekas Sándorné
vezető településtervező mérnök
TT1 14-0282/02

Régészet: Dr Magyar Kálmán régész

Szakértő: építészet: Dr Stadler József
vezető építész tervező
É1 14-0018/98

Kaposvár, 2004. április.

Tartalomjegyzék:

I. VIZSGÁLAT

Történeti leírás, régészeti örökség

Természet, táj, tájhasználat, településhálózati és településszerkezeti összefüggések, településkép és utcakép

Településszerkezet és területhasználat, településkarakter, telekhasználat, beépítési mód és épülettípusok

II. VÁLTOZTATÁSI SZÁNDÉK

Településhálózati és tájhasználati változás

Településszerkezeti, területhasználati és beépítési változás

Infrastrukturális változás

A népesség alakulása

III. HATÁSELEMZÉS

A műemlékek eszmei, használati és esztétikai jelentőségének alakulása

Régészeti lelőhelyet és régészeti érdekű területeket veszélyeztető hatások

Régészettel érintett területen követendő eljárás, jogok és kötelezettségek:

IV. ÖSSZEFOGLALÁS

Nyilatkozat

Helyszínrajzok, régészeti adattári dokumentációk

Felhasznált irodalom

Részlet: II. József korabeli katonai térkép benne „Szagen” készült: Anno 1782

I. VIZSGÁLAT

Történeti leírás, régészeti örökség

A település rövid története*

Zákány környéke már az ókorban is lakott hely volt. A római korból épületalapok, edények, pénzürmék kerültek elő. Mindez azt mutatja, hogy e helyen már az ókortól fontos folyami átkelőhely lehetett, a római korban pedig táborhely volt. Jelentős római út érintette Zákányt, itt vezetett át a Ptuj, Zágráb irányából Zákányon keresztül Nagykanizsa, Marcali, illetve Rádpusztán át a Balatonig, majd onnan Székesfehérvárig vezető hadi út. A rómaiak drávai átkelése a mai vasúti hídnál lehetett és valószínű, hogy itt volt a középkori postaút is, melynek létezéséről már 1439-ből származik adat.

A település nevének első írásos említésével, 1227-ben, Zákun néven találkozhatunk. Váráról 1309-ben történik első ízben említés. 1332-37-ig a település a segödsi főesperességhez tartozott. 1342-ben pedig már városi kiváltságokat élvezett. 1357-ben vámhely és rév működött a településen.

1379-ben kerül I. Lajos király adományaként Zákányi Bodiszló Miklós fiához, majd Korbáviai Bodiszlóhoz került. Többszöri tulajdonosváltást követően, 1444-ben, a település felét a vármegye egyik leghíresebb családja a Marczaliak birtokolják. Ekkor már vára volt a településnek. Tulajdonosai között találjuk a Szerdahelyieket, majd 1506-tól a Dombaiakat. 1532-ben Szulejmán szultán 4. hadjárata során átvonult az akkor még 45 portát számláló településen. Nem sokkal később a török kincstári fejadójegyzékben már csak 10 portáról tesznek említést. Dsealzadé Musztafa; II. Szulejmán szultán udvari történetírója az „alávaló gyaurok kezén lévő várak” között többször is említi Zákányt. Szigetvár eleste után, 1566-ban, a zákányi őrség megszökött, maguk mögött felgyújtva az erődítményt. Feltételezhetően 1690-ben szabadult fel Zákány a török uralom alól. Az Alsó- és Felsővár eredetileg a jelenlegi gyékényesi szőlőhely dél-keleti és dél-nyugati sarkán állhatott. A két vár közül ma már csak a Felsővár található Zákány közigazgatási területén.

1715-1800-ig Zákány a kanizsai járáshoz tartozott. A terület egyházszervezését a zágrábi püspökség kezdteti meg. 1864-ből, az akkori jegyző leírásából ismert, hogy a régi Zákány a török időkben a hegy alatti Dráva-menti síkságról magasabbra, jelenlegi helyére települt.

Csánki féle monográfia,

Somogy megye Kézikönyve 1998

Zákány és településcsoportja ÖRT programja 1986

Lakóinak jelentős része horvát származású volt, a Dráván túli laposabb települések lakói gyakran itt vásároltak szőlőterületeket és művelték a zákányi domboldalt. Arról, hogy e vidék kiváló bortermőhely volt Csokonai is megemlékezik a Dorottyában („Egy nagy pohárt megtölt zákányi jó borral”).

1868-ban megépült a Murakeresztúr-Barcsi vasútvonal, majd egy évvel később, 1869-70-ben a Zákány-Zágrábi vonal. 1895-ben felépül Zákányban a „Gyékényes-i” vasútállomás. Ennek a névhasználatnak az volt az oka, hogy Zákányban ekkor már létezett Zákány-i vasútállomás, a korábban épült murakeresztúri vasút mellett. Így fordulhatott elő, hogy az ország egyik legjelentősebb, Zákányban lévő vasútállomása a szomszédos község nevét viseli mindmáig. A vasút szerepe meghatározó lett a település életében. A századforduló táján benépesült az állomás környéke.

A millenium évében szálloda épült, vasutasok mellett gyógyszerész, orvos települ le a faluban. A vasúti csomópont és a határállomás kedvezett az ipar és a kereskedelem fejlődésének. Megépül a téglagyár, a gőzmalom és a fűrésztelep. 1914-ben a gyékényesi vasútállomás mellett egy új, három tantermes iskola épült fel.

Az első Világháborúban 49 hősi halottja volt a településnek, 1918-ban a spanyolnátha szedte áldozatait, ekkor 40 lakóját veszítette el Zákány.

Szent Imre tiszteletére emelt zákánytelepi templom 1931-ben épült fel, az itt élő vasutasok összefogásával. Horvátország elszakadását követően sok magyar vasutas telepedett le a községben, 1937-re megkétszereződött a település lakónak száma. A második Világháború végén nagy károsodás érte a vasútállomást, felrobbantották a Dráva hídját.

A tanácsrendszer idején a település hosszú időn keresztül volt közös tanácsi székhely. 2002 októberétől Zákányból kivált és önállósult Zákányfalu néven a település északi, Őrtilos felé eső, magasabban fekvő része. A település egyetlen műemléke így kikerült Zákány közigazgatási területéről.

Régészeti örökség, megőrzésének javaslata

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Pécsi Regionális Irodája 42.448/2003 számú,- a rendezési terv készítéséhez adott előzetes értékelésében, már jelezte, hogy a tervezési terület régészeti érdeket érint. Felhívta a figyelmet a területen lévő műemlékre; a Szabadság utcai, 494 hrsz alatt lévő római katolikus templomra. A fentiekre tekintettel ez a műemlék már Zákányfalu területére esik, így a tervezési területből kikerült.

Régészeti örökségek

Zákány közigazgatási területén külön rendeletben meghatározott védett, illetve fokozottan védett régészeti lelőhely nincs.

A településen található nyilvántartott régészeti lelőhely, illetve régészeti érdekű területek (a mellékelt térképen valamint a településrendezési terv külterületi szerkezeti és szabályozási terven jelöltek) az alábbiak:

1.) Nyilvántartott régészeti lelőhelyek:

(Régészeti lelőhely: az a földrajzilag egyértelműen meghatározható terület, melyen a régészeti örökség elemei elsődleges összefüggéseikben található, és amelyet a Hivatal nyilvántartásba vett. Idézet a 2001 évi LXIV törvényből)

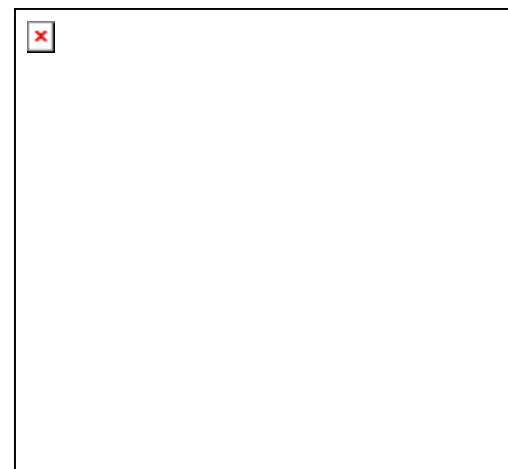
1.1. Zákány Felsővár: 424/8 hrsz-ú kert művelési ágú beépítetlen terület és 825/1 hrsz-ú lakóterület.

Lelet: A Zákányi Május 1.u.128-138 számú ingatlanok feletti domboldalon, a Domb utca felől közelíthető meg az egykori vár. A vár területét 1971-től több alkalommal Dr Magyar Kálmán régész kereste fel. Leírásából idézzük meghatározását: „ A Dráva völgye felé kiugró, keskeny hegynyelv a végén kiszélesedik, ezt a részt választották le egy mély hegynyelvvvel. Az árok külső oldalán sánc húzódik, amely a legmagasabban fekszik a hegynyelv felőli részen, tetejét már erősen szétlapította a földművelés. A sánc jól követhető még egy hosszabb szakaszon a Ny-i és egy hosszabb szakaszon a K-i oldalon is. A vár Ny-i és D-i oldalát a szőlőművelés erősen körülfogta. A sánc magassága 0,5-3 m, az árok mélysége 3 m körüli.” „ Teljes területe 110 x 100 m, a kis központi plató 38 x 22 m. A vár 1266-1325 között már szerepel. 1266-ban még „terra”. 1325-ben Miklós szlavón bán itt keltezi egyik levelét, castrum Zakan-ban.” „ A vár eredetileg a Budáról Keszthelyen át Zágrábban vezető nagy útvonal (hadiút) átkelőhelyét ellenőrizte. A XVI. század közepén a moldvai szarvasmarhahajtás útvonala a Dunától rajta keresztül vezetett Velencéig. Több fontos kereskedelmi útvonal csomópontja is.”

1975-ben Belényessy Alajos régész jegyezte fel, hogy a várdomb alá egy 50-60 m hosszú, megközelítően 5 m sugarú boltíves építmény nyúlik be, melyet a nép török pincének nevez. 1988-ban a földvár magasabb, Dráva felé eső részén török kori cserepek kerültek elő.

(Rippl- Rónai Múzeum régészeti adattára V/36/6 Ltsz.) (Zákányi vár pincéjére vonatkozó bejelentés.), 1189 szám (Németh Péter régész 1998 évi feljegyzés Csurgó környéki régészeti leletekről), 1800 szám (Dr Magyar Kálmán adatgyűjtése).

Helyszín: rendszeresen kaszált gyepterületet találtunk, melyen az egykori várra a változatos domborzati viszonyok utalnak, a területet fenyők és gyümölcsösök veszik körbe (fotóval dokumentált).

Felsővár látképe és alaprajza.

1.2. Római telepmaradványok az AranyJ. utcában: 789 hrsz-ú Izidorus patak partja, 795-798 hrsz-ú beépített lakótelkek kertje, 790,048/58, 048/60, 048/61 hrsz-ú kert belsőiségek.

Lelet: Az Izidorus patak K-i oldalán, az Arany János és Május 1. utcák lakótelkeinek telekvégeinél római telepmaradványokra utaló nyomok (téglák és cserepek) kerültek elő.

(Rippl- Rónai Múzeum régészeti adattára V/35/3 Ltsz.) (Dr Magyar Kálmán utijelentése.), V/36/2 szám (Belényessy Alajos térképvázlata a lelőhelyről),

Helyszín: a lelőhelyre utaló nyomok a helyszínen nem voltak azonosíthatóak. A területen kertműveléssel találkoztunk. Az Izidorus patak mentén a terület beerdősülése indult meg..

1.3. *Középkori lakóháznyomok a Május 1. utcában:* 857/1 hrsz-ú belterületi, beépített ingatlan.

Lelet: 1978-ban, a pártház építése során kerültek felszínre a leletek, melyet Bárdos Edith helyszínelte. XIV-XV. századi lakóház nyomaira bukkant, 2 m mélységből nagy számú edénytöredék került elő.

(Rippl- Rónai Múzeum régészeti adattára V/36/7 Ltsz.) (Bárdos Edith régész utijelentése)

Helyszín: a lelőhely területén a pártház felépült. A feltárás hely a jelenlegi épület pincéjében volt.

2.) *Régészeti érdekű terület:*

(*Régészeti érdekű terület:* valamennyi terület, természetes vagy mesterséges üreg és a vízmedrek azon része, amelyen, illetve amelyben régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető. Idézet a 2001 évi LXIV törvényből)

Sánci földek : 064/1, 062/2, 064/2 hrsz-ú külterület, mely mély fekvésű nádas tó és bánya terület, közvetlenül a Dráva partján.

A területről lelet nem került elő, földrajzi neve utal arra, hogy egykor itt lehettek a vár sáncai.

Helyszín: a helyszínen az egykori sáncok nyomai már nem azonosíthatók.

Természet, táj, tájhasználat, településhálózati és településszerkezeti összefüggések, településkép és utcakép

Zákány a Belső-Somogy középtájon, az ún. Közép-Dráva-Völgy kistájon fekszik. Déli részén Horvátországgal, az északon Zala megyével határos. Curgótól, a kistérség központjától, dél-nyugati irányba 13 km-re, Nagykanizsától délre, 28 km-re fekszik. A 91/2001.(VI.15.) Kormány rendelet szerint a területfejlesztés támogatott térségei közé tartozik .

A község a Curgó-i statisztikai kistérség része. A Somogy megyei területrendezési terv javaslata szerint, Zákány, térségi ellátó funkciókkal rendelkező mikrókörzet-központ, nagyságrendjét tekintve, Somogyban „középfalunak” számít. Domborzati adottságai rendkívül változatosak, melyet 1-4 km szélességű, jórészt alacsony- és magasártéri szintekre, Dráva- morotvákra, elhagyott medrekre tagolódó alluviális felszín jellemez. A térséget érinti rövid szakaszon a Kelet-Zalai dombság löszös pereme. A Dráva e szakaszán az őrtósi magaspárt fokozatosan ellaposodik, majd beolvad a tájba.

A település mély völgyekkel tagolt, megközelítően észak-dél irányú, a Dráva felé lefutó dombhátak jellemzik. A térség kavicsban gazdag, a közigazgatási területen is található kavicsbánya, de az ország egyik legnagyobb bányája a gyékényesi a szomszédos település közigazgatási területére esik. A bánya a Dráva-Kavics és Ingatlan Kft tulajdona. A

kavicskitermelés folytán keletkezett bányató országosan ismert, mára már kedvelt horgászparadicsommá vált, de e mellett változatlanul folyik a kavicsbányászat is.

A település déli részén, a Dráva partján értékes erdőterületekkel találkozunk, melyek jellemző erdőtársulásai a dús cserje- és a liánszerű tölgy-kőris-szil ligeterdő, valamint a kőrisligetek. Megfigyelhetők a füzes, az égeres és kőrises égerláperdők is. E területek a Duna-Dráva Nemzeti Park részei, a nemzeti park 82,3835 ha-nyi terület, melyből az erdő 6.8832 ha. Az érzékeny természeti területekről szóló 2/2002. (I. 23.) KöM-FVM együttes rendelet Zákány-Örtilos környékét (ÉTT) *tervezett érzékeny természeti területként* jelöli ki.

A felszín alatti vizek szennyezés érzékenysége tekintetében, a 33/2000.(III.17.) Korm. rendelet szerint a köz-ség „A” kategóriába sorolt, „ fokozottan érzékeny” területnek minősül.

Zákány közigazgatási területe 983 ha 0112 m², melyből a belterület 162 ha 0724 m².

A belterülettől északra és keletre lévő domboldalakon jelentős szőlőművelés folyik. A zákányi szőlőterületek az SMTT szerint I. osztályú szőlőkataszteri területbe soroltak. A településhez négy külterületi lakott hely tartozik; Kápol-nahegy, Kispárt, Látóhegy és Tölöshegy.

A község csapadékvizeinek befogadója: -az Izidorus patak és

-a Zákányi árok, melyek a Drávába folynak, mindkettő keresztezi a belterüle-tet. A csapadékvizek fő befogadója a Dráva folyó.

A talajvíz mélysége a település déli részein felszínközeli, míg a magasabb partoldalakon 2-4 m, mennyisége je-lentős; 5-7 l/s km².

A táji környezetre, a Dráva mentén és a vízfolyások mellett a kisebb erdőcsopotosulások, a ligeterdők, másutt a nagy kiterjedésű szőlőterületek, a szántók jellemzőek.

A településszerkezeti értékek megőrzése érdekében a meglévő út- és térhálózat megtartása szükséges Építés csak a meglévő épület hagyományokat őrző felújításával, vagy a telken korábban állt épület helyén, méreteinek, ará-nyainak megtartásával történő új épület létrehozásával lehetséges. A rendezési terv a tájkarakter, a településszerke-zeti, építészeti értékek megtartásával számol.

Zákányt rendezett település- és utcakép jellemzi. A falusias beépítésnek különleges báját adnak a művelt domb-oldalak, a gondozott, nagy kertbelsőiségek. A domboldalokról lefutó utcák nagyrészt beépültek. Vonalvezetésüket a domborzi viszonyoknak megfelelő spontaneitás jellemzi. A kanyargós utak egyes helyeken magas partoldalak közöt-ti horhókban vezetnek, másutt felfutnak egészen a dombtetőkre. A lakóházak és az utak szintje között nem egyszer 5-8 m-es szintkülönbségekkel találkozhatunk. A település másik, déli részét a szabályosabb, síkvidéki beépítés jellemzi, ahol az utcák vonalvezetése is többnyire egyenes és kellően széles. Erre a területre esik a vasútállomás és a jelentő-sebb intézményhálózat. Itt található a nemzetközi határátkelőhely vám és pénzügyőri, állat és növény-egészségügyi

ellenőrző állomásai és itt található a legtöbb helyi védelemre javasolt épület is. Közülük értékeivel kiemelkedik a vasutas kolónia területe, melyet helyi építészeti értékvédelmi területként is indokolt kijelölni és védelmét ennek megfelelően szükséges biztosítani a helyi szabályozási előírásokkal.

A település nemzetközi határátkelőhelyi funkciójából adódóan bizonyos kettősség figyelhető meg. Az egyrészről jellemző falusias beépítés mellett megtalálhatók a többszintes, szinte városias jellegű beépítések.

A község terjeszkedése a történelmi idők óta a szőlőhegyek irányába történt. Ebből következően a belterületi határ csak elméleti jelleggel húzható meg, a gyakorlatban a szőlőhegy egyes részeinek és a velük határos belterületi lakóterületeknek a beépítése nem mutat eltéréseket.

Látkép a Dráva utca felől

Látkép a Domb utca felől

Településszerkezet és területhasználat, településkarakter, telekhasználat, beépítési mód és épülettípusok

Zákány jelentősebb fejlődése a XIX. század végétől, a vasút kiépítését követően indult meg. A település eredetileg tipikusan *egy utcás úti falu* volt mely a községen átvezető út mellett alakult ki. Erre épült rá később a vasút környéke ahol kialakult a *szalagtelkes beépítés*.

A telken belüli épületek elrendezésére az ún. *soros udvar forma jellemző*, ahol az utcafronton épült lakóépületek mögött helyezkednek el a melléképületek. A főépületet követik a gazdasági épületek, a sertés és baromfi ólak, az istállók, és a csűr. Zákány lakóinak jelentős része a vasútnál dolgozik. A lakóházak egy részét a sajátos polgári ízlésvilág jellemzi. Különösen igaz ez az ún. vasutas kolóniára, mely a Zrínyi utca keleti oldalán található. A rendezési tervben ennek védelmére teszünk javaslatot.

A lakóépületek közel fele a XX. század első felében létesült, többségük téglafalazattal, utcára merőleges nyeregtetővel épült. A XIX. századra még jellemző szalmatetőes épületeket a XX. század elejére felváltotta a cserép és a palatető. Az épületek utcafronti homlokzatképzését a mértéktartó vakolatdiszítés jellemzi. A nyeregtetők ormfala általában téglából készült. A XX. század második felében épült lakóházak egy része ún. sátozott kialakítású, melynek alaprajzi képzése is eltért a korábbiakétól. A négyzetes alaprajzi forma lehetővé tette a helyiségek centrális elhelyezését, a korábban jellemző fűzészerű helyiségkapcsolat helyett. A lakóépületek szélesebbek lettek, ennek következtében már általában két szobát tájoltak az utca felé.

Az elmúlt 20-25 évre jellemző a tetőtérbeépítés, az utcára merőleges tetőformát ismét visszahozta. A település több utcájában találunk kétszintes, városias lakóépületeket, így a Zrínyi tér és a Május 1. u. sarkán, a Határőrség területén, a vasutas házak között.

Fontosnak tartjuk, - az építészeti értékvizsgálat alapján, - a településrendezési terv helyi építési szabályzatában előírtakon túl, - a helyi védelem részletes szabályait rögzítő önkormányzati rendelet megalkotását, melyre a 66/1999.(VIII. 13.) FVM rendelet a helyi önkormányzatoknak lehetőséget ad. (66/1999. (VIII. 13.) FVM rendelet az építészeti örökség helyi védelmének szakmai szabályairól 4. § Az önkormányzat az építészeti örökség helyi védelmének általános szabályai keretén belül - az Étv. 29. §-ával, valamint 55. §-ának (2) bekezdésével összhangban - szabályozhatja különösen:

a) a helyi területi és egyedi védelem alá helyezés, illetve a védelem megszüntetésének általános rendjét és feltételeit,

b) a fenntartás és állagmegóvás tulajdonosi kötelezettségét, illetve az ingatlan rendeltetésszerű használatához szükséges mértéket meghaladó költségeinek megtérítését,

c) a kedvezmények mértékét és módját,

d) reklám, hirdető-berendezés vagy más, az építményen vagy attól különállóan megjelenő berendezés vagy tárgy elhelyezésére, valamint a védett területekre és a védett építményekre vonatkozó tiltást, korlátozást, feltételeket.)

II. VÁLTOZTATÁSI SZÁNDÉK

Településhálózati és tájhasználati változás

A település regionális és térségi szerepkörében változás nem tervezett. A közigazgatási területen a Duna-Dráva Nemzeti Park területe, ennek bővítése, Natura 2000 terület, ökológiai hálózat által érintett terület egyaránt megtalálható, ezeket a területeket a rendezési terv tartalmazza.

Az érzékeny természeti területekre vonatkozó szabályokról szóló 2/2002.(I.23.) KöM-FVM együttes rendelet a települést a „Zákány-Örtilos környéke tervezett érzékeny természeti területek” közé sorolta.

A tájhasználatot a tájvédelem, a környezetvédelem és a kulturális örökség védelmének kell alárendelni. A rendezési terv nem tervezi a meglévő, kialakult tájhasználat módosítását.

Településszerkezeti, területhasználati és beépítési változás

A rendezési terv a meglévő kialakult településszerkezet megtartásával számol. A belterület bővítése a Tölöshegy, a Látóhegy és a Domb utca északi részénél tervezett, ahol a szőlőhegyi területek beépültek már lakóépületekkel, e területeken a belterület bővítése csupán a kialakult állapotnak megfelelően tervezett. A rendezési terv nem tervezi a vasúton túli területek építési korlátozásának fenntartását, bár további fejlesztésükre sem kíván módot adni. E vonatkozásban a korábbi rendezési terv felülvizsgálatra kerül. A rendezési terv a meglévő adottságok és a 253/1997 (XII. 20) FVM rendelet figyelembevételével rögzíti a terület-felhasználás jelenlegi rendjét.

Infrastrukturális változás

Zákány közműellátottsága a szennyvízcsatorna hálózat 2004 év végéig történő kiépítését követően teljessé válik. Az infrastruktúra jelenlegi hálózata régészeti és építészeti értékeket a táji környezetet nem veszélyezteti.

A népesség alakulása

Zákány és Zákányfalu népességszámát a hivatalos statisztika mindmáig együttesen kezeli. A 2001 évi népszámlálási adatokból, a 2002 évi önkormányzati választási névjegyzékből ismert a két település népessége.

E szerint:

	(fő)	
	Népszámláláskor(2001.I.)	Választáskor(2002.X)
Zákány	1281 (68%)	1346 (69%)
Zákányfalu	614 (32%)	616 (31%)
Összesen:	1895	1962

A lakosság számának dinamikus növekedése a vasút kiépülését követően következett be, ezen belül is döntő fordulatot az 1900-as évek első harmada hozott. A II. Világháborút követően ez a fejlődési ütem megtorpant, csökkent a település népessége. A kedvezőtlen tendencia azonban napjainkban már megállt.

Az SMTT mérsékelt népességcsökkenéssel számol, 2020 évre, az 1990 évi lakosságszám 70-80 %-t prognosztizálja. Ez hosszútávon a két település vonatkozásában a népességszám 1650 fő körüli alakulását, Zákány vonatkozásában 1160 fős várható népességet jelentene. A kialakult tendenciákat, a népesség korösszetételét tekintve ezt a prognózist túlzottan pesszimistának tartjuk. Álláspontunk szerint hosszútávon Zákány 1500 fő körüli népességével indokolt számolni. A 2001 évi népszámlálási adatok szerint a lakosság nagy része 92,4%-a magyarnak vallotta magát, 79%-uk római katolikus, 8%-uk evangélikus és református, 3%-uk nyilatkozott úgy, hogy nem tartozik egyetlen felekezethez sem.

III. HATÁSELEMZÉS

A település rendezési terve a meglévő természeti táji, településszerkezeti és kulturális örökség körébe tartozó értékek megőrzésével számol. Ennek érdekében megtartja település utca és térrendszerét, kijelöli a védendő értékeket. A meglévő belterületi határt csak a szőlőhegyek területén kialakult lakóterületek területén kívánja módosítani. A helyi építési szabályrendelet előírásai, a meglévő településkép védelme érdekében korlátozzák az egyes terület-felhasználási területeken építhető építmények magasságát. Ezt a kialakult állapothoz igazodva szabályozza. A kedvező település- és utcakép változásával nem kell számolni, új utca kialakítása nem, de a Május 1. utca keleti részének beépítése hosszú távon tervezett. A közlekedési szakhatóság szakvéleményét figyelembe véve a kialakult szabályozási szélességek változatlanul fenntarthatók, útkorrekciók csak kismértékben és a domboldalakra felfutó keskeny utcáknál tervezhetők.

A műemlékek eszmei, használati és esztétikai jelentőségének alakulása

A településen műemlék nincs.

Régészeti lelőhelyet és régészeti érdekű területeket veszélyeztető hatások

A község régészeti lelőhelyeinek, régészeti érdekű területeinek többsége a település belterületére esik. E helyek kert-belsőiségekre, patak partra, a Dráva partján működő kavicsbányára, illetve egy esetben beépült intézményterületre esnek. Régészeti szempontból alapvetően fontos, hogy minden lelőhelyet és régészeti érdekű területet érintő munkálat esetében, továbbá minden olyan esetben, amikor lelet, vagy jelenség kerül elő, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt (KÖH), illetve a Somogy megyei Múzeumok Igazgatóságát értesíteni kell.

1.) *Zákány Felsővár:* 424/8 hrsz-ú kert művelési ágú beépítetlen belterületi ingatlan és 825/1 hrsz-ú lakóterület.

A rendezési terv e területeken művelési ág változást nem tervez. A vár területének jelentős részét kitevő 424/8 hrsz-ú terület a jövőben is gyepterületként marad fenn, beépítése a jövőben sem lehetséges. A lelőhely védelme biztosított. A vár területébe benyúló török pince azonban részben beépített magáningatlanra is átnyúlik. Ez a körülmény a lelőhelyet veszélyeztetheti. Mivel azonban a lakóépület hosszabb távon történő fennmaradásával kell számolni a helyi építési szabályrendeletben az ingatlanon történő mindennemű műszaki beavatkozást, illetve művelési ág változást a KÖH előzetes szakhatósági hozzájárulásához kell kötni.

2.) *Római telepmaradványok az AranyJ. utcában:* 789 hrsz-ú Izidorus patak partja, 795-798 hrsz-ú beépített lakótelkek kertje, 790,048/58, 048/60, 048/61 hrsz-ú kertbelsőiségek.

A rendezési terv e területeken fejlesztéssel, beépítéssel nem számol, a lelőhely azonban a közeli lakóházakra és a kertművelésre tekintettel mégis veszélyeztetettnek számít, arra kell törekedni, hogy az e területeken folyó munkák a megfelelő szakmai kontrol mellett történjenek.

3.) *Középkori lakóház nyomok a Május 1. utcában:* 857/1 hrsz-ú belterületi ingatlanon.

Az ingatlan kétszintes irodaépülettel még 1978-ban beépült, mely jelenleg közösségi célokat szolgál. A leletek az épület pinceszintjének építése során kerültek el. Az épület bővítése nem tervezett. A rendezési terv a meglévő területhasználat megtartásával számol.

4.) *Sánci földek* : 064/1, 062/2, 064/2 hrsz-ú külterület, mely mély fekvésű nádas tó és működő kavicsbánya terület, közvetlenül a Dráva mellett.

A régészeti érdekű terület jelenlegi hasznosítása, kavicsbánya és nádas tó, gyakorlatilag megsemmisítette a terület esetleges régészeti összefüggéseit, az egykori sáncok nyomai eltűntek.

A fenti területek mindegyikén előkerülhetnek régészeti nyomok, amelyek bejelentési kötelezettséggel járnak. A régészeti érdekű területen a talaj 30 cm-t meghaladó mélységű bolygatásával járó munka esetén is javasolt a KÖH előzetes szakvéleményének beszerzése, ez a nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetén kötelező. A régészeti érdekű terület esetében a lelőhelyek megléte nem ismert, illetve bizonytalan és a különböző hatások is alig mérhetők fel. Amennyiben a terület jelenlegi használata mellett leletek, vagy jelenségek kerülnek elő, úgy azonnal értesíteni kell a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt, és a Somogy megyei Múzeumot. Ettől kezdve a régészeti érdekű terület is nyilvántartott lelőhelynek számít.

Régészeti területeken követendő eljárás, jogok és kötelezettségek:

A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény II. Rész 1. Fejezet foglalkozik a régészeti örökség védelmével, ennek 8. § (1) bekezdése kimondja, hogy a föld felszínén, a földben, a vizek medrében, vagy máshol rejlő, vagy onnan előkerülő régészeti lelet állami tulajdon.

A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeken végzendő, 30 cm mélységet meghaladó földmunkával járó, illetve a területet veszélyeztető, befolyásoló változtatáshoz, munkálatokhoz a KÖH engedélye szükséges. (63.§ (2) bekezdés a.) pont).

A régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálójának anyagi elismerésének részletes szabályairól a 18/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet intézkedik.

A KÖH eljárására vonatkozó szabályokat a 16/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet határozza meg.

Nyilvántartott régészeti lelőhely:

A nyilvántartott régészeti lelőhelyeken minden eddigi használattól eltérő munkavégzéshez, építéshez, a talaj bolygatásával járó földmunkához a KÖH előzetes szakhatósági állásfoglalásának beszerzése szükséges. A 2001. évi LXIV.

törvény 22.§-a értelmében a földmunkával járó fejlesztéseket el kell kerülni. Ha a lelőhely elkerülése a földmunkával járó fejlesztést aránytalanul megnövelné, vagy a beruházás másutt nem valósítható meg, a beruházás engedélyezését a régészeti lelőhely megelőző feltárásához kell kötni.

A megelőző feltárásra a beruházónak biztosítani kell a szükséges időt és anyagi feltételeket. (a 2001. évi LXIV. törvény 23.§ (1) bek. szerint: „a fejlesztések, beruházások tervezése során a megelőző feltárás teljes költségét, de legalább a teljes bekerülési költség 9 ezrelékét kell költségelőirányzatként biztosítani a feltárás fedezetére, így különösen a régészeti hatástanulmány, próbafeltárás, dokumentálás, elsődleges leletkonzerválás, valamint az elsődleges leletfeldolgozás teljes és a leletelhelyezés rendkívüli költségeit. A feltárást végző intézmény köteles a tényleges felhasználásról elszámolni. „) Amennyiben a jelenlegi használat mellett régészeti leletek, vagy jelenségek kerülnek elő, azonnal értesíteni kell a KÖH-t, és a Somogy megyei Múzeumok Igazgatóságát.

Régészeti érdekű terület:

Azok a területek, ahol a rendezési terv szerint a későbbiek folyamán intenzívebb talajbolygatás várható, a pontosan nem lokalizálható nyilvántartott régészeti lelőhelyek, illetve azok a területek, ahol a történeti adatok vagy földrajzi elhelyezkedés, illetve elnevezés régészeti lelőhely meglétét feltételezik.

A 4/2003.(II.20.) NKÖM rendelet szerint a KÖH hatósági engedélyezési eljárása, szakhatósági állásfoglalásának megadása során, a rendeletben foglalt tartalommal, örökségvédelmi hatástanulmány készítését írhatja elő. Ez vonatkozik egyrészt a már ismert lelőhelyekre, egyes vonalas létesítményekre, másrészt a nagyobb felületeket (1 ha területet, vagy 500 m² szintterületet meghaladó építmények esetében) érintő beruházásokra. A jogszabály az alábbiak szerint határozza meg az érintett beruházások körét:

„a) a régészeti lelőhelyen megvalósítandó tereprendezési eljárás, illetve olyan beruházás vagy fejlesztés esetén, ahol az engedélyezés alá vont terület legalább 1 hektár nagyságú, vagy a tervezett építmény szintterülete legalább 500 négyzetméter,

b) a külterületen lévő nyomvonalas létesítmények műszaki nyilvántartásáról szóló 18/1984. (XII. 13.) ÉVM rendelet 1. számú mellékletének 6. pontjában felsorolt vízügyi létesítmények, valamint az egyes nyomvonal jellegű építményszerkezetek kötelező alkalmassági idejéről szóló 12/1988. (XII. 27.) ÉVM-IpM-KM-MÉM-KVM együttes rendelet mellékletében felsorolt nyomvonal jellegű építményszerkezetek létesítése, továbbá folyók, csatornák medrének módosítása esetén,

c) jelentős vertikális kiterjedésű, 15 méteres vagy azt meghaladó magasságú építmény (antenna, átvíztárolótorony, szélkerék stb.) létesítése esetén, valamint

d) bányatelek megállapítása, módosítása, bányarekultiváció eseteiben.”

A tanulmány elkészítésének költsége a beruházót terheli. Elkészítésére a rendeletben meghatározott szakképesítéssel rendelkező személyek vállalkozhatnak.

Régészeti érdekű területeken történő bármilyen talajbolygatással járó beruházás esetén már a tervezési fázisban javasolt a KÖH bevonása, illetve szakvéleményének a kikérése. Ezekben az esetekben a Hivatal kérheti ezeken a területeken különböző régészeti tevékenységek elvégeztetését (a kivitelezést megelőző régészeti terepbejárás, a kivitelezés humuszolás közbeni régészeti szakfelügyelet). Régészeti leletek, illetve objektumok előkerülése esetén le kell folytatni a megelőző régészeti feltárást. Ha az előkerült régészeti lelőhely kivételes jelentőségű, a tervezett beruházást máshol kell megvalósítani. „) Amennyiben a jelenlegi használat mellett régészeti leletek, vagy jelenségek kerülnek elő, azonnal értesíteni kell a KÖH-t, vagy a Somogy megyei Múzeumok Igazgatóságát. A terület ettől kezdve nyilvántartott régészeti lelőhelynek számít.

Amennyiben a község közigazgatási területén bárhol;- a nyilvántartott régészeti lelőhelyeken és régészeti érdekű területeken kívül, - építkezés, vagy művelés kapcsán régészeti leletek, vagy régészeti objektumok kerülnek elő, a 2001. évi LXIV. törvény 24-25.§-ai szerint kell eljárni. A munkavégzést le kell állítani, gondoskodni kell a lelet őrzéséről. A település jegyzőjének haladéktalanul értesítenie kell a KÖH-t vagy a Somogy megyei Múzeumok Igazgatóságát.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyeken, régészeti érdekű területeken, illetve ezen kívül előkerülő régészeti leletek, illetve régészeti objektumok bejelentési kötelezettséggel járnak. A bejelentési kötelezettség a felfedezőt, az ingatlan tulajdonosát, az építtetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli. A régészeti lelőhelyben vagy leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése, eltulajdonítása büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik), továbbá örökségvédelmi bírság kiszabását vonja maga után (2001. évi LXIV. törvény 82-83.§, valamint az örökségvédelmi bírságról szóló 191/2001. (X. 18.) Korm. rendelet szerint).

Ezen kötelezettségeket a helyi építési szabály-rendeletben is elő kell írni.

IV. ÖSSZEFOGLALÓ

Zákány rendezési tervének készítése során készült el jelen hatástanulmány. A tervezők feladata volt a település társadalmi, gazdasági, szociális, táji, természeti, környezeti adottságainak felmérése a szükséges szakhatósági egyeztetések elvégzése. A település népességszáma az I Világháborút követő években erőteljesen nőtt, a határon kívül került vasutasok beköltözése nyomán. Az 1950-es évektől kezdődően a népesség száma csökkent, ez a tendencia azonban napjainkban már leállt. A rendezési terv távlatában a lakosság 1500 fő körüli alakulása feltételezhető.

A község szép táji környezetben fekszik, területét jelentős szőlőhegyek, erdők borítják, ezek egy része védett, illetve védelemre tervezett. A településen műemlék nem található. A helyi építészeti értékek felmérésre kerültek; 17

épület, illetve egyéb objektum helyi védelmére tettünk javaslatot, közülük 6 lakóház, 7 egyéb intézmény, 1 facsoport és 3 egyéb objektum. A helyi védelemre javasolt épületek egy része sürgős felújításra szorul. Kiemelt építészeti értékvédelmet igényel a vasutas kolónia területe és annak épületei.

A település szerkezete, a település és utcakép megőrzésére törekszik az önkormányzat. Jelentős területigénnyel járó fejlesztés a településen nem tervezett. A belterület bővítésének igénye csak a kialakult állapotnak megfelelően a szőlőhegyek területén lehetséges.

A közigazgatási területen három nyilvántartott régészeti lelőhely és egy régészeti érdekű terület található. Helyszíni szemlére alapozottan értékeltük és rögzítettük e területeket a rendezési terv szerkezeti és szabályozási tervlapjain. A régészeti érdekű terület gyakorlatilag megsemmisült.

Kaposvár, 2004 május.

Helyi védelemre javasolt objektumok:

sorszám	címe:	hrsz	funkciója:
1	A vasútállomástól keletre	946/1	irodaház
2	Zrínyi u. 16.	881/3	lakóház
3	Zrínyi u. 14.	881/2	intézmény
4	Zrínyi u. 20.	881/5	lakóház
5	Zrínyi u. 22.	881/6	laktanya
6	Zrínyi u. 24.	898/1	lakóház
7	Zrínyi u. 26.	898/2,3	lakóház
8	Zrínyi u. 28.	898/4,5	lakóház
9	Zrínyi u. 18.	881/4	lakóház
10	Zrínyi tér	946/1	vasútállomás
11	Május 1. u.	209	temetőbejárat
12	Május 1. u. 80	297	templom
13	Petőfi u. 6.	957/2	iskola
14	Zrínyi tér	946/1	Hársfák, platánok
15	Zrínyi tér	946/1	Régi vasút
16	Zrínyi u.	948/1	vasúti emlék
17	Dráva u	975	vasútállomás

Nyilvántartott régészeti területek:

Felsővár: 424/8,825/1 hrsz

Római telepmaradványok az Arany J. utcában: 789, 795-798, 790, 048/58, 048/60, 048/61 hrsz

Középkori lakóháznyomok a Május 1. utcában 857/1

Régészeti érdekű terület:

Sánci földek : 064/1, 062/2, 064/2 hrsz

Helyi védelemre javasolt építmények és egyéb objektumok

HV 1 Vasútállomási iroda hrsz 946/1	HV 2 Zrínyi u.16. lakóház hrsz 881/3
Védendő érték:	Védendő érték:
1869-70-ben létesült vasút irodaépülete. Jellegzetes és igen szép épület. Színében, anyaghasználatában, nyílászáróinak rendszerében megőrizte eredeti formáját. Ipartörténeti értéket képvisel.	A XIX század végén épült vasutas lakóház jellegzetes példása. Felújítására a közelmúltban került sor. Az épület színezése az eredetitől eltér. A kerítés megoldás jól illeszkedik az épület formájához.
Korrekciós javaslat:	Korrekciós javaslat:
Az épületet jelenlegi formájában indokolt fenntartani. Környezetében hasonló épületek vannak, ezekkel együtt védendő.	Az épület egy későbbi felújítása során célszerű lenne a színezést az eredeti formájában visszaállítani.

HV 3 Zrinyi utca 14. Intézmény hrsz 881/2	HV 4 Zrínyi u. 20. lakóház hrsz 881/5
Védendő érték:	Védendő érték:
A XIX. század végén épült vasúti épület, mely rendkívül igényesen került felújításra, jelenleg az Állategészségügyi és Élelmiszerellenőrző Állomás használja. Színében, anyaghasználatában, tégladíszes homlokzatával az eredeti értékében őrizték meg.	A XIX század végén épült vasutas lakások. Emeletes épület. Sajnos nyílászáróinak többségét a lakók szakszerűtlenül lecserélték. Az eredeti deszka spaletta már csak egy-két ablaknál van meg. Vakolatát leverték, így félő, hogy az eredeti vakolatdíz már nehezen állítható vissza. Műszaki állapota leromlott.
Korrektíós javaslat:	Korrektíós javaslat:
Jelenlegi formájában megőrzendő.	A szép arányú épület értékmegőrző felújítása lenne indokolt.

HV 5 Zrínyi u. 22. vasutas laktanya hrsz 881/6	HV 6 Zrínyi u. 24. lakóház hrsz 898/1
Védendő érték:	Védendő érték:
Feltehetően a XX. század első éveiben épült, a szolgálatban lévő vasutasok szálláshelyének. Az emeletes épület ma lakatlan, és elhanyagolt állapotban van. Az épület szép arányai, homlokzatszíntése, nyílászáróinak kialakult rendje, formája harmonikus homlokzatot eredményezett. Ipartörténeti értéket képvisel.	Az emeletes vasutas lakások sorába tartozik, a HV 4. számú épületnél leírtak erre is vonatkoznak. Jelenleg nagyon leromlott műszaki állapotban van.
Korrekciós javaslat:	Korrekciós javaslat:
Az épület megfelelő közösségi funkciójának megtartása mellett felújítása lenne indokolt. Ennek során a meglévő és még ma is látható színezés, homlokzatképzés és nyílásrend megtartása szükséges. Szigetelése, tetőzetének teljes cseréje halaszthatatlan.	Jelenlegi formájában indokolt megőrizni, értékmegőrző felújítása szükséges lenne.

HV 7 Zrínyi u. 26. lakóház hrsz 898/2,/3	HV 8 Zrínyi u. 28. lakóház hrsz 898/4, /5
Védendő érték:	Védendő érték:
A századforduló táján épült, a vasutas kolónia, melynek egy földszintes 2 lakásos épülettípusa. Tömegarányai, még az eredeti jegyeket hordozzák. Sajnálatos átalakításai azonban eredeti nyílásrendjét jelentősen megváltoztatták.	Az előző épület mellett található. Jelentős átalakítására mindeddig nem került sor. Ez az épület őrzi leginkább az eredeti formát, mint a lehet a szakszerű helyreállításhoz.
Korrekciós javaslat:	Korrekciós javaslat:
Az egységes homlokzati megjelenést indokolt visszaállítani.	Felújítása indokolt.

HV 9 Zrínyi u. 18. lakóház hrsz 881/4	HV 10 Zrínyi tér. Vasútállomás hrsz 946/1.
Védendő érték:	Védendő érték:
A századfordulón épült vasutas lakások egyik típusa. Az épület tömegarányai, tetőformája még az eredeti, de nyílászáróit már kicserélték. A jelenlegiek az eredeti homlokzat formavilágának már nem felelnek meg.	1895-ban épült eredeti vasútállomás. Az emeletes épület az akkori jelentős állomások egy igen karakteres típusa. Homlokzatát gazdagon díszítik az ablakokat keretező tégladíszítéssel, kiugró szemöldökökkel.
Korrektíós javaslat:	Korrektíós javaslat:
Az egységes homlokzati megjelenést indokolt visszaállítani.	Felújítása indokolt.

HV 11 Május 1.u. temető bejárata hrsz 209	HV 12 Május 1.u. 80. templom hrsz 297.
Védendő érték:	Védendő érték:
1998-ban készítette Merész István. Egy eredeti székely kapu formavilágát hozza vissza. Gazdagon díszített. Szép, méltó lezárása a temetőnek.	1931-ban épült katolikus templom. Különlegessége a templomhoz egy nyaktaggal kapcsolódó torony, a klasszicista formavilágot követő timpanonos és oszlopos főhomlokzat. Településképi szempontból jelentős, megőrzendő épület.
Korrektíós javaslat:	Korrektíós javaslat:
Nincs	Megőrzendő jelenlegi formájában.

HV 13 Petőfi u.6. Iskola hrsz 957/2	HV 14 Zrínyi tér. Hársfák és platánok hrsz 946/1
Védendő érték:	Védendő érték:
1914-ben épült iskola, központi épülete. Az épület eredeti formáját többszöri felújítása ellenére is megőrizte. Szép arányú épület, különlegessége a „béléses” kapuzat, a kontyolt tetőforma és a lábazat mellett megjelenő támfal.	A vasútállomás előtti igényes térképzés, az itt található négy hársfával és platánnal.
Korrekciós javaslat:	Korrekciós javaslat:
Nincs	Megőrzendő jelenlegi formájában.

HV 15 Zrínyi tér. hrsz 946/1	HV 16 Zrínyi utcai park hrsz 948/1
Védendő érték:	Védendő érték:
A vasútállomás előtti tér hangulatos díszé a szépen felújított egykori gőz-mozdony, a sorompó és a lámpa.	A vámhivatal épülete melletti igényes, gondozott parkterület díszé a vasúti tengely, kerekekkel. Jelen formájában szép köztéri alkotásnak számít,
Korrektíós javaslat:	Korrektíós javaslat:
Megőrzendő jelenlegi formájában.	Megőrzendő jelenlegi formájában.

HV 16 Dráva u. Vasútállomás hrsz 975
Védendő érték:
1868-ban létesült vasútállomás a Barcs-Murakeresztúri vonalon létesült. Jó állapotban van vasúttörténeti emlék.
Korrekciós javaslat:
Az épület az idők folyamán több átalakításon ment át. Ezek nem mindig törekedtek az eredeti értékek megőrzésére. Esetleges későbbi felújítása során a eredeti homlokzatképzés korhű visszaállítása és az épülettől idegen előtető bontása lenne indokolt.

Nyilatkozat

Alulírott, mint **Zákány** község településrendezési tervének készítője nyilatkozom, hogy a településre készült rendezési terv szakági munkarészeként készült Örökségvédelmi hatástanulmány készítésére a 4/2003.(II.20.) NKÖM rendelet 6.§ értelmében jogosult vagyok. A régészeti és műemléki szakterületek elkészítésére **Dr Magyar Kálmán régészt** és **Dr Stadler József építész** szakértőket kértem fel.

Nyilatkozom, hogy a rendezési terv és az elkészült hatástanulmány az örökségvédelmi jogszabályoknak megfelel.

Kaposvár, 2004. április.

Dr Fazekas Sándorné
vezető településtervező mérnök
TT1 14-0282/02

Felhasznált irodalom:

1. Barabás- Gillyén: Magyar Népi építészet 1987. Műszaki Könyvkiadó Bp.
2. Barabás- Gillyén: Vezérfonal a népi építészetünk kutatásához 1979. Műszaki Könyvkiadó Bp.
3. Somogy megye földrajzi nevei 1974 Akadémia Könyvkiadó Bp.
4. Somogy megye Kézikönyve 1998 SZÜV-CEBA Kiadó
5. Somogy megye Régészeti leletkatasztere (Régészeti füzetek 1964 Magyar Nemzeti Múzeum
6. Somogy megyei Múzeumok, régészeti adattár 1964, 1970